

DE (grond)HEERLIJKHEID OUD-HERLAER IN DE 18^E EEUW (3^e deel)

De namen van hooilanden, dreven, dijken en waterlopen enz. op Oud Herlaer.

De hooilanden van de Heer.

Jaarlijks werden omstreeks eind juni de hooilanden van de heer verpacht door de rentmeester . In de aanhef van het pachtcontract stond vermeld :

“..... naar voorgaande Sondagse Publicatien ten overstaan van Heeren Wethouderen deeser Heerlijkheid, in 't openbaar Publicq, ende voor alle man verpagten verscheijde parceelen van hooijlanden voor desen jaare van 1773 uijtgenoomen de parceelen daar bij anders voor staat gementioneert.”

De hoogste inzetter kreeg trekgeld (of strijkgeld) en hoogste bieder kreeg de pacht toegewezen, de pachter moest twee “goede sufficiente” borgen hebben en de pacht moest betaald worden op Sint Thomasdag den 21^e december.

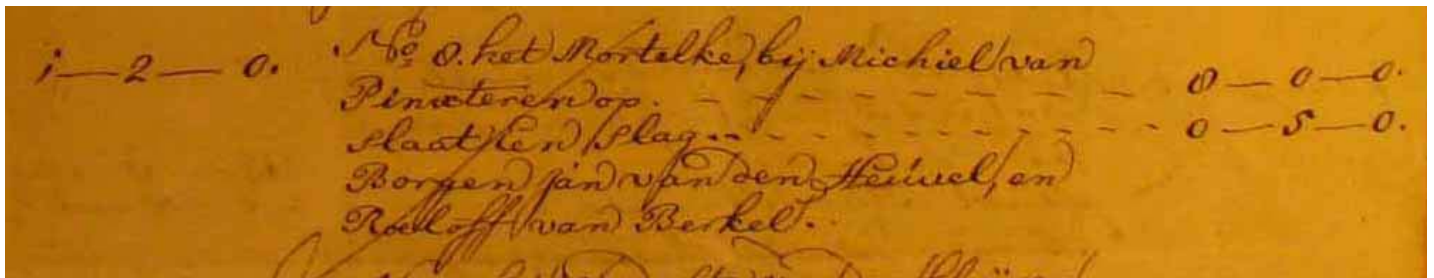
In de loop van de 18^e eeuw werd het aantal te verpachten percelen hooiland steeds groter , omdat de grote percelen werden opgesplitst om zo de opbrengst te verhogen. De pachtsom bestond uit het pachtgeld en hier boven op kwam het trek- en slaggeld, rantsoen (dorpslasten) en lasten (belasting).

Als voorbeeld in 1741 moest voor de Vijf Mergen worden betaald :

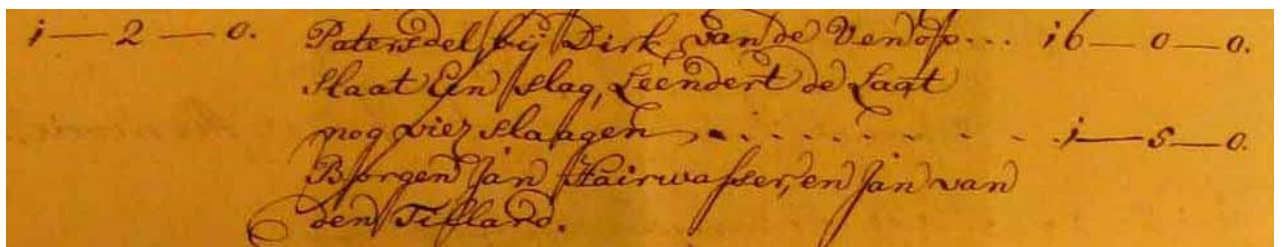
Pacht en slaggeld	54 – 0 - 0 (guldens-stuivers-penningen)
Rantsoen	6 – 15 – 0
Lasten	4 - 8 - 4
Totaal	65 – 3 - 4

De volgende hooilanden worden genoemd in 1773 :

1. **Damveldjes** (1^e deel westelijk naast de Dommel en 2^e deel oostwaarts)
In de Historie der Stad en Meyereye van 's-Hertogenbosch door Mr. Johan Hendrik van Heurn tweede deel pagina 407 staat het volgende vermeld :
“De rivier de Dommel , werd tusschen Vught en Oud Herlair , met eenen dam, die dwars, tot over de oevers heen , twee honderd roeden lang was, gestopt, gelyk ook de Aa.” Dit vond plaats in mei 1629 bij de belegering van Den Bosch door Prins Frederik Hendrik. Het is aannemelijk dat de naam Damveldjes in gebruik is geraakt, nadat de bovengenoemde dam is aangelegd, omdat deze veldjes op die plaats achter een dam gelegen zijn. In 1679 worden ze “de veldekens bij den damme” genoemd (ARRinv. nr. 2731).
2. **Lage of Grote Turf** naast de Damveldjes (2 percelen)
3. **Eikendijk**
4. **Mortel** of het Mortelke
De veldnaam mortel komt in Brabant veel voor met als betekenis : drassig, moerassig, veenachtig land en op Oud Herlaer ligt het Mortelke naast de Turf.

5. **Hoge of Kleine Turf** (1^e deel naast de Dreef, 2^e deel naast Scheijsloot en 3^e deel naast Koperen Slot)
6. **Koperen Slot**
7. **Vijf Mergen** (twee percelen een zuid- en een noordwaarts gelegen)
8. **Emkensbeemd** (twee percelen een west- en een oostwaarts gelegen)
9. **Vier Mergen** (twee percelen een zuid- en een noordwaarts gelegen)
10. **Twee Mergen** (opmerking de Vijf-, Vier- en Twee Mergen vormen samen de Casteleinsweide)
11. **Verkenshorsten**
12. 1^e gedeelte van Verkenshorsten de **Spie**
13. 2^e gedeelte van Verkenshorsten den **Heuvel**
14. 3 en 4^e gedeelte van Verkenshorsten ten noorden van Geusendijk
15. 't **Holder**
 "Hol" is het synoniem voor laag en moerassig, soms wordt het ook in de gerekte vorm "Hool" gebruikt (G.A. Beelen). Het Holder is gelegen tussen Het Meer en de Patersbergen en is ook een laag gelegen drassig land. Op de kaart ARR D384 van Adan wordt het gebied aangeduid met de naam het Schalder evenals de naam Motiel voor het Mortelke lijkt mij dit een vergissing van de landmeter, die niet uit deze streek kwam.
16. 1^e gedeelte van 't Holder genaamd de **Patersdel**

17. 2^e gedeelte van 't Holder gelegen "binnen de slooten"
18. 3^e en 4^e gedeelte van 't Holder aan het Meer
19. **Hulst** (vier percelen)
20. **Gansenbeemd** naast de Vijf Mergen (twee percelen een zuid- en een noordwaarts)
 In 1748 voor de eerste maal verpacht omtrent vier mergen nieuw afgegraven land genaamd de Ganzenbeemd. In dit geval is deze beemd geen laag gelegen land langs een beek of rivier, maar ontstaan door het afgraven van een stuk heiveld. Op Herlaar is in de middeleeuwen veel grond afgegraven en verkocht aan Den Bosch om daar stadsdelen en straten op te hogen vanwege de regelmatig terugkerende overstromingen daar. Het zand kon over de

Pettealaarse vaartgraaf naar de Grote Hekel in Den Bosch met boten worden getransporteerd.

21. **Lage Agt Mergen** (1^e perceel naast Gansenbeemd , 2^e perceel naast het Meer, 3^e perceel naast 2^e en 4^e perceel naast de Dijk)
  22. **Seeven Mergen** , 1^e perceel zuidwaartse deel genaamd de Eendekooij, 2^e , 3^e perceel en 4^e perceel daar waar de Eendekooij heeft gelegen
  23. **Hoge Agt Mergen** , 1^e perceel naast de Dijk, 2^e en 3^e perceel
  24. **Paardsweide** naast de Hoge Agt Mergen (3 percelen)
  25. **Nieuwe Weide** (naast de weide van de heer van Berkel in 1773)
  26. **Dommel en Rietveldjes**
  27. **Bosch** naast het Eversveldje (2 percelen)
  28. **Geusendijk** en Agt Morgense Dijk
- Aan deze lijst kunnen nog worden toegevoegd :
29. **Geer** of **Geerke** naast de Eendekooi
  30. **Evertsveldje** koeiweide naast de Dommel

Dreven en dijken.

1. Langen Dreef (van Oud Herlaar naar Haanwijk)
2. Dreef naar Haanwijk (vanaf 't Vaantje of Vissersbril)
3. Dreef naar het Coperslot
4. Dreef van 't Oud Herlairs Casteel tot aan de Geusedijk
5. Nieuwe Eike Dreef
6. Vaantjesdijk tot Herlair (zie tekst bij Damveldjes)
7. Eikendijk
8. Grooten Nieuwen Dijk
9. Geusendijk
10. Agt Mergense Dijk
11. Kooidijk
12. Breden Dijk
13. Zomerkade

Waterlopen en sluizen

1. de Dommel
2. het Meer
3. Scheysloot (naast Kleijnen Turf)
4. Pettelaarse Vaartgraaf
5. Oude Vaart
6. Houten Sluijske
7. Sluijske bij de Geer

Overige

1. Out Halder (kasteel, afgebroken in 1736)
2. Neerhusinge van het kasteel
Een "neerhusinge" bij een kasteel kan zijn een koetshuis, stal, poorterwoning of een kasteelboerderij.

3. Grote Hoef of den Hoef van den Prins
4. De Hoef
5. Eendekooi de 8 Mergen of Vogelkooi
6. Pont over de Dommel
7. Bergen de
8. Bogartakkerke
9. Heyvelt
10. Paterbergte
11. Prekerskamp
12. Snepscheut , een scheut is een synoniem van een klamp
13. Sterrebos of Starrebosch
- 14. Castelijns weide**

De bovengenoemde namen komen alle uit het Archief van de Raad en Rekenkamer te Bergen op Zoom.

Inspectieverslag van de Landerijen op Oud Herlaar door Rentmeester van Mattenburgh 18 Augustus 1780

“De nederhuisinge van het casteel met schuur is in goede reparatie; de vloer van de Camer waar van de plavuijsen door de ratten ondermijnt zijn, dient gedeeltelijk verlegt te worden ; het dack dat oock reparatie noodig heeft, komt tot laten van de huurder en heeft aangenomen het selve ten eersten te repareren en digten.

De groote hoeve met sijn gebouwen is in goede reparatie, daar aan geen reparatie van belang gevonden.

Het sterrebos is bijna voltooyt, daar resteert nog eenige mast te verplaatsen en eenige hoeken gespitte gronden waar op thans aardappelen staan , indesen najaare of aanstaande voorjaar met berck en eijck te beplanten, welk gedaan sijnde hier een eijnde gemaackt sal sijn, het schaarhout , mast en eijckeboomen groeijt met hoeken seer wel, andere wederom wat slegter, soo als men gemeenelijk van slegte gronden siet.

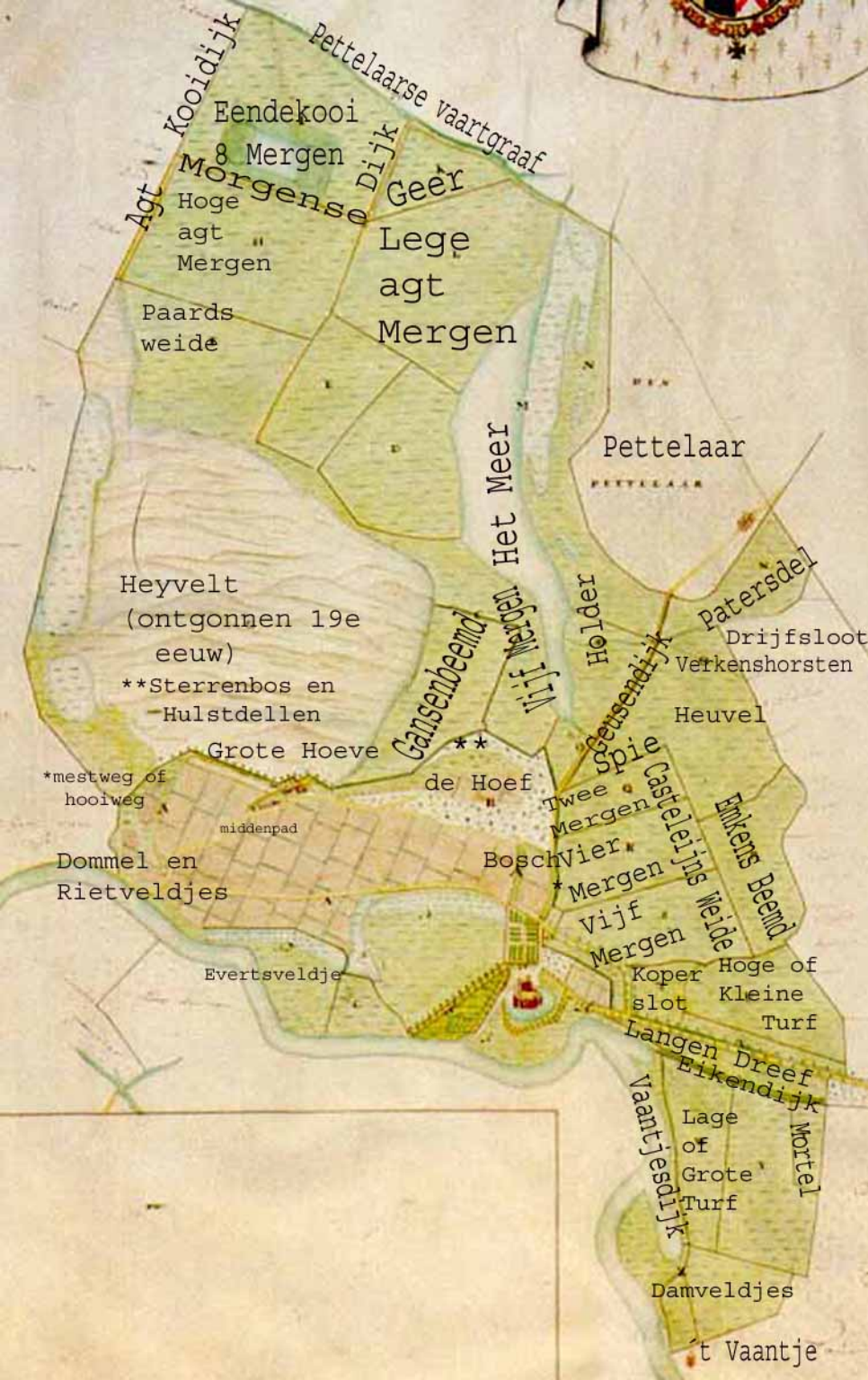
Den agt morgense dijk is door het hooge water merckelijck beschadigt geweest, en in goede order herstelt gevonden.

De sluijs is in den gepasseerde jaare aldaar nieuw gelegd en waar aan dus in veele jaaren niets te doen sal sijn.

De hooijvelden sijn goed en wel gesloot en gesuijvert, schoon. De selve dit jaar door het langdurige hooge water veel geleden hebben, waarom de selve dit jaar ook hier weijnig gerendeert hebben. Den rentmeester van den Heuvel continueert jaarleijcks dese hooijvelden met straatmest te mesten, waar mede , soo sijn rentmeester segt, veel voordeel aan die weijden word gedaan.

Aan de molens van Herlaar is gene wesentleijcke reparatie als dat den selven diende geverft te worden.”

Zoveel als mogelijk sijn de veldnamen naar de beste inschatting ingebracht op de kaart van Oud Herlaar (zie bijlage)

Agt Kooidijk

Pettelaarse vaartgraaf

Eendekooi

8 Mergen

Morgense Dijk

Hoge agt Mergen

Geer

Lege agt Mergen

Paards weide

Het Meer

Pettelaar

Heyvelt (ontgonnen 19e eeuw)

**Sterrenbos en Hulstdellen

Ganserbeemd

Vijf Meren

Holder

Patersdel

Drijfsloot Verkenshorsten

Heuvel

*mestweg of hooiweg

middenpad

Grote Hoeve

de Hoef

Twee Mergen

Bosch

Vier Mergen

Vijf Mergen

Dommel en Rietveldjes

Evertsveldje

Emkens Beemd

Koper slot Hoge of Kleine Turf

Langen Dreef Eikendijk

Lage of Grote Turf

Vaantjesdijk

Mortel

Damveldjes

t Vaantje

